

PETÁNOVICS KATALIN

Egy néprajzkutató naplójából

Este van. A búcsúk közül néhányan a templom lépcsőjére telepedve, mások a kolostor folyosóján elhelyezett asztaloknál vacsoráznak: rántott csirkecombot, üdítőt, süteményt szednek elő a kosarukból. A templomból kiszűrődnek a közös imádság hangjai. A messziről jött nők, férfiak egész éjjel virrasztva könyörögnek magukért, családjukért, hazánkért, az emberiségért, a békéért.

Ezek a búcsúk mások, mint a 40-50 évvel korábbiak. Akkor a falvak megmozdultak, s aki csak tehetett, útrakelt a többiekkel együtt zászlókkal, búcsúi kereszttel, előimádkozók ún. „szentemberek, szentasszonyok” vezetésével gyalogosan, mezítláb. Szekér vitte utánuk ünnepi ruhájukat, elemózsiás kosarukat. Amerre elhaladtak harangzúgás köszöntötte a proceciót, s ők ünnepélyes meghatottsággal énekelték - imádkozták végig a sokszor 30-40 km-es utat. Most 3-4 idősebb asszony és férfi indul útnak busszal, vonattal. Nem figyelemfelkeltő külsőségek között, csak egyszerűen, de ugyanazon belső vágytól hajtottan: hogy kipanaszkodják magukat a Szűzanyának, megköszönjék a segítségét, s feloldódjanak a közösség felszabadító erejében.

Leültem közéjük beszélgetni. Sorra előkerültek a régies nyelvezetű, különös költői képekkel átszótt imádságok, énekek, amelyeket ma is elmondanak naponta, s megtanítják rá — unokáikat is, ha egy családban élnek velük. Az énekek, imák fogytán kérétenül kitérülnek a nehéz, fájdalmas életutak, amelyeket vagy elfogadnak belenyugván, vagy értetlenül, lázadózva, soha bele nem törődve élnek meg, mert úgy érzik, hogy valami szörnyű igazságtalanság történt velük. Egy ilyen történetet szeretnék elmondani. 83 éves magas, szikár asszony ül velem szemben, egyenes derékkal, sötét ruhában, álla alatt megoldott fejkendőben. Sovány arcában mélyen ülő szeme tele van bánattal és valami kimondhatatlan, leírhatatlan keserűséggel. A lélekről beszélgetek vele és a mellette ülőkkel: mit tudnak róla, szerintük a testünk melyik részén tartózkodik, és mi a sorsa a halál után. Csodálatos archaikus lélekfelfogás bontakozott ki szavaik nyomán, amelynek különös hangulatot adott a hely, a kolostorfolyosó.

Az ő elkümben jól megfér egymással a keresztény tanítás, s az őseiktől örökölt hitvilág. Csak az botránkozik meg e kettősségen, aki bölcsebb akar lenni Istennél.

A fenti írásban a népi hitvilágból vett példák szerepelnek (A szerző)

Aztán mindegyikük mondja azt, amit elődeitől hallott: a lélek helye a fej; a tarkó (ahogy ők mondták: a kupa); az egész test; a vesék, mert Isten a vesékbe lát; de a legtöbben mégis azt vallják, hogy a lélek a vérben vagy a szívben van. Közismert mondásuk szerint „a vér a lélek”. Egy idős asszony így érvelt: „Isten lélek, és Isten maga a szeretet. Ezért a lélek helye a szív, hiszen azt mondjuk, hogy szívből szeretünk. Ha pedig szívből szeretünk, akkor a lelkünk a szívben lakik.” Ugyancsak ő fejtette ki a lelketlen ember fogalmát is. „A gonosz, rossz ember azért lelketlen, mert nem képes a szeretetre. Van lelke, mert Isten teremtette, és lélek nélkül nem tudna élni, de mivel ez a lélek rossz úton jár, szeretetlen, nem tudja betölteni igazi hivatását. Ezért olyan, mintha nem is lenne neki lelke.”

A jó ember lelke a tisztítóúton az égbe száll, és — ott olyan boldog, hogy nem kívánczik vissza. Természetesen senkisémet tudja a szem nem látta, fül nem hallotta égi létet elképzelni, de mégis úgy gondolják, hogy a mennyország hasonló a földhöz, csak egy kicsit jobb. Az emberek ott is azzal barátkoznak, akivel a földi életükben, a többieknek csak köszönnek, ha itt is köszönő viszonyban voltak egymással. Az ismeretlenekhez nem közelednek, de megvannak egymás mellett szép békességben. Halál után nem mindenki jut az égbe, és nem is rögtön. —' A közbenső időben még hazajöhet a földre, s tudtára adhatja az élőknek, hogy szüksége van segítségükre.

Kik ezek a nyugtalan, hazajáró lelkek?

- Akik ítéletükre várnak. Mert a sok lélek 40-50 napig is sorban áll, amíg Isten elé jut. Addig hazajárhat.
- Akik a tisztítóhelyen vannak, és szükségük van a földiek imájára, értük ajánlott szentmisére.
- A "letisztult lelkek", akik hagyományaik szerint már megszabadultak a purgatóriumból - azaz letöltötték büntetésüket - de még nem mennek egyenesen az égbe, mert elintézni valójuk maradt a földön.
- Akik az utolsó ítéletig bolyongásra ítéltettek, s esténként apró mécs láng alakjában népesítik be a földet olyan tömegben, hogyha az élők látnák őket, nem tudnának hová lépni.
- Végül hazajönnek azok, akik bűneik miatt a másvilágon sem nyughatnak soha: a gyilkosok, az öngyilkosok, a hamistanuk, a másokat megkárosítók, a hitetlenek, a holtig gyűlölködők.

NAPLÓ

A hazajáró halottak - ritka kivételektől eltekintve - nem láthatók. Éjjelente szellemként jönnek-mennek a lakásban: zörögnek, ajtókat csapkodnak, edényekkel csörömpölnek, lámpák gyúlnak, s alusznak el láthatatlan kezük nyomán. S mivel ismétlődnek e jelenségek, az élők tudják, hogy a holtak akarnak tőlük valamit. Félnak, szeretnének szabadulni tőlük, és igyekeznek megtudni kíváncsiságaikat. Szentelt vizet hintenek, szentelt gyertyát gyújtanak, s háromszor mondják: Minden jótét lélek az Urat dicséri. Mit kívánsz? -Ilyenkor a hiedelmek szerint szóban, álomban vagy gondolat útján tudtukra adja a halott, hogy misét, imát kér; vagy elintézetlenül maradt ügyét tegyék meg helyette, esetleg kedves tárgyát küldjék utána a következő halott koporsójában, vagy ássák el a sírjába. Kívánsága teljesítése után végleg elmegy, s nem jelentkezik többé. Nem így azok, akik nem találnak meghallgatásra. Ok folyvást visszajárnak, soha nem nyugszanak, s nem hagyják nyugodni az élőket sosem. Idős beszélgetőtársamat is évek hosszú sora óta szinte naponta zaklatják. Amint lefekszik, eloltja a villanyt, s elpihenne, megmozdul a szoba: a székek, az asztal, a szekrényajtók önálló életet élnek - nyitódnak, csukódnak, odább húzzák őket. Ő tudja, sejtí, hogy az ura és a huga látogatják. Kérdeztem tőle: imádkozik-e, mondat-e szentmisét értük, akkor bizonyára békén hagyják! Sohasem felejttem el a tekintetét, ahogy rámnézett: Én imádkozzam s mondassak misét értük? Én, aki ellen annyit vétettek? Én, akit a sárba tapostak, aki alól csaknem kihúzták mindazt, amiért egész életemben keservesen küszködtem? Soha! - Szótlatlanul, őszinte részvétellel néztem rá, mert éreztem, hogy a fájdalma megkövesedett lávaként veszi körül a szívét, s nem tud -talán már nem is akar - szabadulni tőle.

S akkor, mint fölfakadt sebből a vér, megindult belőle a szó, s mondta, mondta küzdelmes, megalázott életét: hogyan fizette ki a testvérét az örökségből, hogyan tette rendbe s bővítette saját erejéből a rámaradt kis házat, mert a férje nem sokat mozdított. Hogyan adott szakmát gyermekei kezébe, s nyújtott kenyeret, adott otthont a városból hazatért tönkrement hugának, aki azzal hálálta meg, hogy elcsábította a férjét, s el akarta pörölni feje fölül a házat. Évekig bíróságra járt az igazáért, miközben otthonában ott élt a testvére az urával. Naponta meggyötörték, de neki nem volt hova mennie, s nem is akart elmenni. Mindent elvettek tőle, ezt az egyet, az otthonát, nem adta.

Térje is, testvére is rég meghaltak. Mégsem bír felej-

teni, nincs ereje elengedni őket. Befalazva, megkövesült fájdalomként ott élnek a szívében - s mindennap előjönnek mihelyt estéként aludni tér. Egész életében imádkozott, szentségekhez járult, de sohasem gondolt rá, hogy meg kellene bocsátania nekik. Meg sem fordult a fejében, hogy konok gyűlölete bűn.

Szép csendes párbeszédbe kezdünk Krisztusról, aki a keresztfán gyilkosaiért imádkozott, s nekünk is - bármily nehéz - meg kell bocsátanunk az ellenünk vétőknek. Nem érzellemmel - Isten nem ezt kívánja, - de akarattal próbáljunk úrrá lenni haragunkon. Megkínzói rég halottak - talán bocsánataért „kopogtatnak”. Aztán gondoltam egyet, s megkértem egy fiatal szerzetest, hogy hallgassa meg, s beszélgessen el vele. Azt akartam, hogy ne csak a szószékről, ne csak a gyóntatószék rácsa mögött - a sok gyónó egyikeként - találkozzon a búcsúsokkal, hanem szemtől szembe merüljön el egy enyhülni képtelen lélek tragédiájában. És egy kicsit reménykedtem, hogy sikerül megtörnie a jeget. A fiatal pap lelkes volt, egész szívével téríteni, meggyőzni, menteni akarta az öregasszonyt. Kissé félrehúzódva figyeltem. Egy-egy szép okfejtés után bizakodva várta a meglágyuló szív választását. De mindig ugyanaz hangzott el egyre kétségbeesettebben, mint akit senkisért meg: Én bocsássak meg? Én? Dehát engem öltek! Nekem ment tönkre az életem miattuk!

Végül már csak arra kérte a megrendült szerzetes, hogy a Miatyánkba szője be a fohászt: Uram, add, hogy meg tudjak bocsátani! S kérte, hogy így gyónjon meg.

Éjfél után ismét találkoztam az idős asszonnyal.

Meggyónt, megáldozott, s azt mondta, kicsit megkönnyebbült. És kigördültek száraz szeméből az első könnycseppek. Nem törölte le, hagyta, hogy a szanaszét kanyargó ráncainak csatornáin át ruhájára hulljanak. Rámnézett, megköszönte hogy meghallgattam, s hogy olyan nagy megtiszteltetésben lehetett része, hogy egy pap övele ilyen sokat foglalkozott. Aztán még hozzáfűzte: megpróbálom, amit mondtak. De nem értem: miért nekem kell megbocsátanom.

